

О. С. МАКОВОЗ, Т. С. КУЗЬМЕНКО

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ОЦІНКИ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Складність інноваційного потенціалу підприємства як предмета дослідження та його багатогранність зумовлюють велику кількість підходів до його оцінки. Тому актуальним напрямом досліджень є розробка комплексного підходу щоб оперативно і повно діагностувати стан існуючого інноваційного потенціалу підприємства. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства - це сукупність аналітичних процедур по визначенню його кількісних і якісних характеристик яка висловлює певне ставлення до цього об'єкту того, хто оцінює відповідно до вибраної системи відносин. Мінливе та динамічне бізнес-середовище вимагає активної інноваційної діяльності, яка забезпечує загальний розвиток підприємства, а також удосконалення або підтримку на необхідному рівні його конкурентоспроможності. При цьому ведення інноваційної діяльності супроводжується значними ризиками та загрозами. Оцінка та управління інноваційним потенціалом підприємства покликане знизити рівень ризиків та можливих наслідків від їх виникнення. Вказані процеси складаються з низки етапів, одним з яких є прийняття управлінських рішень щодо вибору та реалізації тієї чи іншої інноваційної стратегії. Управлінські рішення неможливі без достовірної та повної інформації про об'єкт керування. У свою чергу визначення підприємством стратегії розвитку залежить від основних характеристик наявного інноваційного потенціалу підприємства, який є необхідною умовою інноваційної діяльності та виступає у якості вирішального фактору підвищення конкурентоспроможності підприємства. Тому, щоб об'єктивно оцінити поточну ситуацію, знайти конкурентні переваги та підвищити результативність управління підприємством загалом необхідно проаналізувати наявний інноваційний потенціал та виявити резерви ефективності. Предметом дослідження та аналізу є інноваційний потенціал підприємства та його компоненти. Основна мета статті – сформулювати та обґрунтувати концептуальні підходи до оцінки інноваційного потенціалу підприємства.

Ключові слова: інноваційний потенціал; людські ресурси; дослідження; управлінські рішення; кількісна оцінка потенціалу

О. С. МАКОВОЗ, Т. С. КУЗЬМЕНКО

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ ОЦЕНКИ ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

Сложность инновационного потенциала компании как предмета исследования и их многогранность обуславливают огромное количество подходов к его оценке. Поэтому актуальным направлением исследований является разработка комплексного подхода, чтобы оперативно и полно диагностировать состояние существующего инновационного потенциала предприятия. Оценка инновационного потенциала предприятия – это совокупность аналитических процедур по определению его количественных и качественных характеристик, выражающая определенное отношение к этому объекту оценивающего в соответствии с выбранной системой отношений. Меняющаяся и динамичная бизнес-среда требует активной инновационной деятельности, которая обеспечивает общее развитие предприятия, а также усовершенствование или поддержку на необходимом уровне его конкурентоспособности. При этом ведение инновационной деятельности сопровождается значительными рисками и угрозами. Оценка и управление инновационным потенциалом предприятия призваны снизить уровень рисков и возможных последствий от их возникновения. Указанные процессы состоят из ряда этапов, одним из которых является принятие управленческих решений по выбору и реализации той или иной инновационной стратегии. Управленческие решения невозможны без достоверной и полной информации об объекте управления. В свою очередь, определение предприятием стратегии развития зависит от основных характеристик имеющегося инновационного потенциала предприятия, который является необходимым условием инновационной деятельности и выступает в качестве решающего фактора повышения конкурентоспособности предприятия. Поэтому чтобы объективно оценить текущую ситуацию, найти конкурентные преимущества и повысить результативность управления предприятием в целом необходимо проанализировать имеющийся инновационный потенциал и выявить резервы эффективности. Предметом исследования и анализа есть инновационный потенциал предприятия и его компоненты. Основная цель статьи – сформулировать и обосновать концептуальные подходы к оценке инновационного потенциала предприятия.

Ключевые слова: инновационный потенциал; человеческие ресурсы; исследование; управленческие решения; количественная оценка потенциала

О. С. МАКОВОЗ, Т. С. КУЗЬМЕНКО

CONCEPTUAL APPROACHES TO EVALUATION OF THE INNOVATIVE POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

The complexity of the innovative potential of the enterprise as a subject of research and its versatility determine the large number of approaches to its evaluation. Therefore, an important area of research is to develop a comprehensive approach to quickly and fully diagnose the state of the existing innovative potential of the enterprise. Assessment of the innovative potential of the enterprise is a set of analytical procedures to determine its quantitative and qualitative characteristics, which expresses a certain attitude to this object of the one who evaluates in accordance with the chosen system of relations. The changing and dynamic business environment requires active innovation, which ensures the overall development of the enterprise, as well as improving or maintaining the necessary level of its competitiveness. At the same time, conducting innovative activities is accompanied by significant risks and threats. Assessment and management of the innovative potential of the enterprise is designed to reduce the level of risks and possible consequences of their occurrence. These processes consist of a number of stages, one of which is the adoption of management decisions on the selection and implementation of a particular innovation strategy. Management decisions are impossible without reliable and complete information about the object of management. In turn, the definition of enterprise development strategy depends on the main characteristics of the existing innovation potential of the enterprise, which is a necessary condition for innovation and acts as a decisive factor in increasing the competitiveness of the enterprise. Therefore, in order to objectively assess the current situation, find competitive advantages and increase the effectiveness of enterprise management in general, it is necessary to analyze the existing innovation potential and identify reserves of efficiency. The subject of research and analysis is the innovative potential of the enterprise and its components. The main purpose of the article is to formulate and substantiate conceptual approaches to assessing the innovative potential of the enterprise.

Keywords: innovative potential; human resources; research; management decisions; quantitative assessment of potential

Вступ. В умовах високої конкуренції та динамічності зовнішнього середовища підприємствам вкрай необхідно активно впроваджувати інновації в

свою діяльність для утримання і заняття більш високої ринкової позиції. Господарючими суб'єктами можуть бути застосовані різні методи з підтримки

свого стану серед конкурентів, але все ж, в сучасних реаліях, майже всі підприємства змушені вдатися до випуску інноваційної продукції.

Для ефективності інноваційної діяльності підприємствам необхідно сформувати, наростити і розвинути свій інноваційний потенціал, а згодом і грамотно керувати ним та раціонально використовувати. З точки переважної більшості дослідників інноваційний потенціал являє собою набір характеристик підприємства, які можуть забезпечити реалізацію інноваційних стратегій.

Постановка проблеми. Процес формування інноваційного потенціалу необхідно проводити на кожному підприємстві, тому що від стану інноваційного потенціалу залежить вибір і реалізація інноваційної стратегії фірми. Розглянуті підходи до оцінки інноваційного потенціалу не вичерпують існуючих можливостей його оцінки, враховуючи складність, багатоаспектність даної категорії. Крім того, мінімізації помилок служитиме використання декількох методів оцінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сутності та оцінки інноваційного потенціалу досліджуються в працях вчених А. Амоші (Амоша, 2014, с. 478), В. Аншина (Аншин, 2007), Ю. Амоші. Бажала (Бажал, 2002), В. Гунін, П. Завлін (Завлін, 1998, с. 216), А. Казанцев, В. Клименюк, І. Новікова (Новікова, 2007, с. 17), Ф. Поклонський (Поклонський, 1998, с. 162-165), С. Філін (Філін, 2018, с. 364) та інші. Зокрема, розглядаються різні підходи до розуміння цієї категорії: як складової загального потенціалу організації, з функціональної, ресурсної точки зору тощо.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Одним із важливих питань стратегічного аналізу з урахуванням умов інноваційного розвитку підприємства є аналіз та оцінка його інноваційного потенціалу.

Незважаючи на велику кількість наукових публікацій, присвячених визначенню поняття і сутності інноваційного потенціалу, його структури і методів оцінки, а також цілей оцінки для вирішення практичних завдань управління інноваційним процесом на підприємстві, однозначного підходу не існує.

Сутність, зміст і роль інноваційного потенціалу підприємства як чинника його інноваційного розвитку та зростання чітко не визначені.

Метою статті є узагальнення розглянутих в літературі теоретичних аспектів сутності інноваційного потенціалу організації, виділення його основних рис та систематизація існуючих методичних підходів до його оцінки.

Виклад основного матеріалу. Складність інноваційного потенціалу підприємства як предмета дослідження та його багатогранність зумовлюють велику кількість підходів до його оцінки. Таким чином, виділяють ресурсні, результативні та діагностичні групи підходів, що включають до свого складу різні методи оцінки інноваційного потенціалу, які, у свою чергу, визначають основні параметри відповідного методологічного підходу.

Ресурсний підхід ґрунтується на вивченні інноваційних ресурсів підприємства. Склад інноваційних ресурсів та їх вимір різняться залежно від авторського підходу. Діапазон показників є дуже широким, у багатьох випадках вони перетинаються з показниками інноваційної ефективності. Дуже часто показники ресурсного підходу важко розрахувати, оскільки вони не засновані на первинній статистичній звітності.

Процесно-вихідний підхід – з урахуванням результатів інноваційного процесу та етапів інноваційного циклу. Такий підхід використовується для оцінки інноваційного потенціалу на макrorівні та перспектив його реалізації в економіці.

Особистісний підхід – заснований на здатності людини генерувати інноваційні ідеї, перетворюючи їх на інноваційні продукти.

Статистичний підхід – оцінка інноваційного потенціалу наукових організацій та промислових підприємств, що відбувається за допомогою методу анкетування чи методу опитування. Анкета дослідження інноваційного потенціалу містить в собі питання зовнішніх, внутрішніх факторів інноваційного потенціалу та інфраструктури інноваційного циклу.

Для того, щоб сформувати картину майбутнього інноваційного потенціалу підприємства може використовуватися методологія Форсайт, тобто «передбачення». Форсайт є ефективним інструментарієм визначення пріоритетів розвитку підприємства та допомагає передбачити середньо та довгострокові перспективи розвитку інноваційного потенціалу завдяки визначенню зон зміни певних параметрів і передбаченню їх кінцевої вигоди. Передбачення складається з комплексу експертних знань, інструментів та методів. Основним методом передбачення можна визначити системний аналіз. Також до методів можна зарахувати такі методології, як Делфі та SWOT аналіз, які дуже розширюють можливості передбачення (Кологривов Я. І., 2015, с. 46–50).

Для визначення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку та оцінки наслідків використовується стратегічне прогнозування. Методологія Форсайт, яка набула поширення в Україні порівняно недавно, допомагає сформувати довгострокові прогнози інноваційного розвитку. Метою цієї методології є вибір найкращого варіанту розвитку подій, завдяки вибору пріоритетних напрямів розвитку інноваційного потенціалу підприємства та варіантів можливого майбутнього, які можуть наступити за умови виконання деяких умов. Методологію Форсайт можна вважати довгостроковим прогнозом, вона включає в себе більш комплексний підхід ніж традиційне прогнозування (Рибінцев В.О., Клопов І.О., 2017, с. 91).

Проблемно-орієнтований підхід - містить чіткі критерії, показники, процедури оцінки відповідно до поставлених проблем. Існує «базова» система показників, котрі є основними критеріями оцінки інноваційного потенціалу і визначається сукупність факторів, що містять сутнісну характеристику проблемного завдання. «Базова» система показників

доповнюється додатковими елементами в залежності від поставленого завдання і може змінюватися зі зміною поставленої мети.

Одним з ефективних методів комплексного аналізу і оцінки інноваційного потенціалу за допомогою фінансових показників є збалансована система показників (ЗСП), розроблена Д. Нортон і Р. Капланом. У зазначеній моделі фінансові та нефінансові показники інтегруються з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків між результуючими показниками і ключовими факторами під впливом котрих вони формуються.

Зберігаючи фінансову складову в якості основного параметра управлінського і бізнес-процесу, одночасно надає великого значення узагальненого інтегрованого комплексом критеріїв, що зв'язують довгостроковий фінансовий успіх з такими показниками, як «Фінанси», «Ринок/Клієнти», «Внутрішні бізнес-процеси», «Навчання і розвиток», «Задоволеність співробітників» і «Навколишнє середовище/співтовариство», склад яких може змінюватися. Залежно від специфіки підприємства визначаються: місія, цілі, завдання, ключові показники ефективності, складається наочна модель інтеграції цілей підприємства у вигляді стратегічної карти.

Для оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств за допомогою ЗСП доцільно використовувати структурно-функціональну модель, представлену на рис. 1.

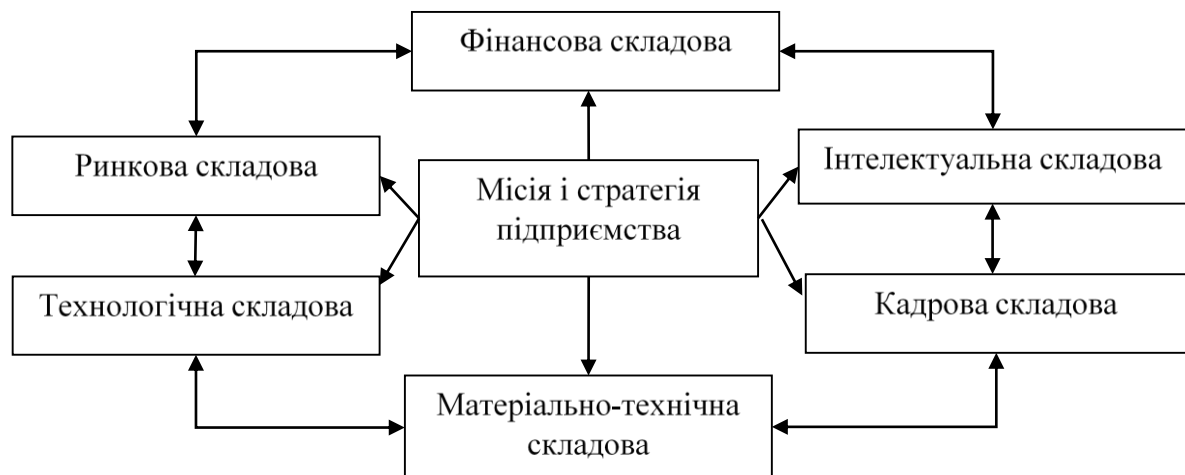

Рисунок. 1. Структурно-функціональна модель оцінки інноваційного потенціалу промислових підприємств за допомогою ЗСП

Склад і структура стратегічних показників визначається в залежності від ступеня поточної забезпеченості підприємства фінансовими, матеріально-технічними, інтелектуальними, кадровими ресурсами, а також наявності досвіду впровадження нових технологій. При цьому слід дотримуватися наступних основних принципів:

1. Показники повинні однозначно розумітися і адекватно відображати сутність інноваційного розвитку підприємства;

2. Забезпечувати доступність, достовірність та перевіряємость вихідних даних на основі існуючої системи статистичної, бухгалтерської та фінансової звітності;

3. Кількість показників має визначатися достатністю відображення суті процесу інноваційної діяльності підприємства з обов'язковим зазначенням їх критеріальних значень.

ЗСП може легко модифікуватися, але вона має один недолік – відсутність результуючого показника, що дозволяє виміряти інноваційний потенціал.

Таким чином, ЗСП дозволяє забезпечувати оцінку:

1. Інноваційного потенціалу на заданий момент часу, а також динаміку його подальшого розвитку;

2. Інтегрального значення інноваційного потенціалу та його складових і зіставлення їх з галузевими показниками;

3. Інноваційної активності підприємства на основі включених в ЗСП сукупних розрахункових економічних показників (коефіцієнтів), що визначають ступінь забезпеченості підприємства інфраструктурними ресурсами в інноваційній сфері;

4. Синергетичного ефекту при взаємодії підприємства з іншими суб'єктами-учасниками інноваційних проектів на принципах державно-приватного партнерства.

Критичний аналіз розглянутих вище методичних підходів до оцінки інноваційного потенціалу підприємства дозволяє стверджувати, що всі

методичні підходи: вимагають для проведення аналізу ґрунтовної первинної інформаційної бази, що обумовлює значні витрати часу і фінансів на її збір і обробку; націлені на обстеження «ззовні» і «зсередини»; містять велику кількість показників, які важко виміряти; можуть бути використані в більшості для цілої галузі, ніж для окремого підприємства.

Висновки і перспективи подальших поправок. Проаналізувавши існуючі методики оцінки інноваційності промисловості, можна сказати, що кожна з них має істотні недоліки. Багато з існуючих методик схилиються в ту або іншу сторону

інноваційного розвитку і не враховують весь комплекс інноваційної діяльності, всі розрахунки ґрунтуються на статистичних даних, які не завжди і не в повній мірі відображають дійсний стан справ, не враховуються індивідуальність регіону і спрямованість його соціально-економічного розвитку. Тільки комплексний аналіз з використанням всіх описаних методик дозволить отримати достовірні результати і виявити пріоритетні галузі, здатні забезпечити інноваційний розвиток регіону.

Список літератури

1. Амоша, О. І., Новікова, О. Ф., Антонюк, В. П. (2014). *Соціальний потенціал сталого розвитку: інноваційні механізми формування та використання*. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. с. 478
2. Аньшин, В. М., & Дагаєв, А. А. (2007). *Иновационный менеджмент. Концепции, многоуровневые стратегии и механизмы инновационного развития*. Изд. Дело.
3. Бажал, Ю. М., Одолюк, І. В., Данько, М. С. (2002). *Иновационный розвиток економіки та напрями його прискорення*. Ін-т економічного прогнозування НАНУ.
4. Завлин, П. Н., Васильев, А. В. (1998). *Оценка эффективности инноваций*. Издательский дом «Бизнес-пресса». с. 216
5. Новікова, І. В. (2007). *Иновационный потенциал підприємства: оцінка та фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку* [автореф. дис. канд. екон. наук, 08.06.01]. КНЕУ. с. 17
6. Поклонський, Ф. Ю., & Галушко, Є. С. (1998). *Основні напрями підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу промислових підприємств*. ІЭП НАН України. с. 162-165
7. Филін, С. А., Якушев, А. Ж. (2018). *Организационно-управленческие инновации как основа цифровой экономики. Национальные интересы: приоритеты и безопасность*, том 14(7), 364.
8. Кологривов, Я. І. (2015). *Теоретичні засади використання методології Форсайту у передбаченні розвитку промислових підприємств*. *Економічний вісник НТУУ «ХП» : збірник наукових праць*, (12), 46–50.
9. Рибінцев, В. О., Клопов, І. О. (2017). *Форсайт як технологія реалізації стратегії розвитку економіки*. *Інтелект XXI*, (3), 91.

References (transliterated)

1. Amosha, O. I., Novikova, O. F., Antonyuk, V. P. (2014). *Socialnij potencial stalogo rozvitku: innovacijni mehanizmi formuvannya ta vikoristannya* [Social potential of sustainable development: innovative mechanisms of formation and use]. NAN Ukrayini, In-t ekonomiki prom-sti. p. 478
2. Anshin, V. M., & Dagaev, A. A. (2007). *Innovacionnyj menedzhment. Konceptii, mnogourovnevye strategii i mehanizmy innovacionnogo razvitiya* [Innovation management. Concepts, multi-level strategies and mechanisms for innovative development]. Izd. Delo.
3. Bazhal, Yu. M., Odolyuk, I. V., Danko, M. S. (2002). *Innovacijnij rozvitok ekonomiki ta napryami jogo priskorennja* [Innovative economic development and directions of its acceleration]. In-t ekonomichnogo prognozuvannya NANU.
4. Zavlin, P. N., Vasilev, A. V. (1998). *Ocenka effektivnosti innovacij* [Evaluation of the effectiveness of innovations]. Izdatelskij dom «Biznes-prensa». p. 216
5. Novikova, I. V. (2007). *Innovacijnij potencial pidpriemstva: ocinka ta finansovo-investicijne zabezpechennja rozvitku* [Innovative potential of the enterprise: evaluation and financial and investment support of development] [avtoref. dis. kand. ekon. nauk, 08.06.01]. KNEU. p. 17
6. Poklonskij, F. Yu., & Galushko, Ye. S. (1998). *Osnovni napryamki pidvishennja effektivnosti vikoristannya innovacijnogo potencialu promislovih pidpriemstv* [The main directions of improving the efficiency of the innovative potential of industrial enterprises]. IEP NAN Ukrainy. pp.162-165
7. Filin, S. A., Yakushev, A. Zh. (2018). *Organizacionno-upravlencheskie innovacii kak osnova cifrovoj ekonomiki* [Organizational and managerial innovations as the basis of the digital economy]. *Nacionalnye interesy: prioritety i bezopasnost* [National Interests: Priorities and Security], vol 14(7), 364 p.
8. Kologrivov, Ya. I. (2015). *Teoretichni zasadi vikoristannya metodologiji Forsajtu u peredbachenni rozvitku promislovih pidpriemstv* [Theoretical principles of using the Forsyth methodology in predicting the development of industrial enterprises]. *Ekonomichnij visnik NTUU «KPI» : zbirnik naukovih prac* [Economic Bulletin of NTU "KPI": a collection of scientific papers], (12), pp. 46–50.
9. Ribincev, V. O., Klopov, I. O. (2017). *Forsajt yak tehnologiya realizaciyi strategiyi rozvitku ekonomiki* [Foresight as a technology for implementing the strategy of economic development]. *Intelekt XXI* [Intelligence XXI], (3), 91.

Надійшла(received) 22.02.2022

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Маковоз Оксана Сергіївна (Маковоз Оксана Сергеевна, Makovoz Oksana) – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8728-1500>; e-mail: Oksana.Makovoz@kphi.edu.ua.

Кузьменко Тетяна Сергіївна (Кузьменко Татьяна Сергеевна, Kuzmenko Tatiana) Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», аспірант; м. Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1749-1128>; e-mail: tetiana.kuzmenko@emmb.kphi.edu.ua.